

فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال دهم، شماره اول (پیاپی ۳۵)، بهار ۱۴۰۰

شاپای چاپی ۲۱۳۱-۲۳۲۲ شاپای الکترونیکی ۴۷۶X-۲۵۸۸

<http://serd.khu.ac.ir>

صفحات ۹۱-۱۱۰

نقش مدیریت روستایی در توسعه اقتصادی - اجتماعی روستاهای ناحیه مرکزی استان گیلان

محمد نصیری لاکه؛ دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران.
نصراله مولایی‌هشجین*؛ استاد گروه جغرافیا گروه، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران.
عیسی پوررمضان؛ استادیار گروه جغرافیا، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران.

پذیرش نهایی: ۱۳۹۹/۰۷/۱۰

دریافت مقاله: ۱۳۹۸/۰۸/۲۹

چکیده

شناسایی نقاط ضعف، قوت، فرصت‌ها و تهدیدهای نظام فعلی مدیریت روستایی، و اصلاح نظام مدیریت روستایی، شرایط را جهت توسعه روستاها، از نظر ابعاد اجتماعی - فرهنگی و اقتصادی فراهم می‌کند. هدف پژوهش بررسی نظام مدیریت روستایی و توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی روستایی در ناحیه مرکزی گیلان است. در راستای دستیابی به هدف پژوهش، اطلاع از وضعیت و سطح توسعه یافتگی شهرستان‌های مورد مطالعه در ابعاد پنجگانه با بهره‌گیری از روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و با استفاده از ابزار مشاهده مستقیم در بازدید از اقدامات دهیاری‌ها در ابعاد مختلف توسعه استفاده شد و سپس از طریق ابزار مصاحبه با متخصصان، مدیران و دست‌اندرکاران مدیریت روستایی و توزیع پرسشنامه، جمع‌آوری نظرات آنان انجام گرفته است. در این پژوهش نتایج حاصل از عوامل مؤثر بر توسعه روستایی از دیدگاه مدیران و کارشناسان در امور روستا توسط پرسشنامه مورد ارزیابی قرار گرفته است. داده‌ها و اطلاعات توسط نرم‌افزار SPSS در دو سطح توصیفی و استنباطی ارائه شد. نتایج پژوهش نشان داد که در بعد اقتصادی، گویه‌های «برآورد و تنظیم بودجه سالانه دهیاری»، «صدور پروانه کسب»، «تأثیر بهبود مدیریت نوین بر توسعه اقتصادی روستا»، «انواع بیمه‌های روستایی» و «تهیه طرح‌ها و پیشنهادات اصلاحی» در بخش اقتصادی با کسب بیشترین امتیازات، نسبت به سایر گویه‌ها از اهمیت بالایی برخوردارند و تأثیرگذاری بیشتری دارند. همچنین در بعد اجتماعی - فرهنگی نیز گویه‌های «همکاری با سازمان ثبت احوال»، «شناخت کمبودهای اجتماعی و ارائه طرح»، «معرفی خانواده‌های بی‌سرپرست به بهزیستی»، «فراهم کردن امکانات فرهنگی، آموزشی و تهیه طرح» با کسب بیشترین امتیازات، نسبت به سایر گویه‌ها تأثیرگذاری بیشتری دارند.

واژگان کلیدی: توسعه روستایی، مدیریت روستایی، توسعه اقتصادی - اجتماعی، گیلان.

* nmolaeih@iaurasht.ac.ir

(۱) مقدمه

نظام مدیریت روستایی در ایران طی سالیان طولانی به لحاظ ساختارهای اجتماعی-اقتصادی تحولات و دگرگونی‌های پیچیده‌ای داشته است (مهدوی، ۱۳۸۴: ۲۱) و خلاء مدیریت کارآمد و اصولی در روستاها در تمامی ادوار، به خصوص در دهه‌های اخیر، مشکلات فراوانی را برای روستاییان ایجاد کرده است. از یکسو با توجه به تغییر شرایط و مقتضیات زمانی، دیگر ساختار سنتی مدیریت قادر به حل و فصل مشکلات این جامعه مولد نبوده و از دیگر سو، ساختار جدید مدیریت روستایی که مبتنی بر مشارکت مردم در امور و برنامه‌ریزی از پائین به بالاست؛ به دلایل متعدد از جمله غیربومی بودن، نتوانست جایگاه خود را پیدا کند (رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۸۶: ۸۷). مدیریت روستایی در ایران، مانند دیگر سطوح مدیریتی سرزمین از گذشته‌های دور تاکنون با تحولات ساختاری، تغییرات سازمانی، شیوه مدیریت، چالش‌های ساختاری و مشکلات عدیده‌ای روبه‌رو بوده است، به‌گونه‌ای که با توجه به تغییر شرایط و مقتضیات زمانی در هر دوره‌ای، ساختارهای قبلی سنتی اعمال مدیریت در مناطق روستایی نتوانسته است مشکلات را حل کند و نیز ساختار و مدیریت جدید روستایی به ویژه از دهه ۱۹۸۰ به بعد که مبتنی بر مشارکت در امور و برنامه‌ریزی از پائین به بالا بوده است (فیروزنیا و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۶۹). در حال حاضر مدیریت روستایی در ایران با مسائل و مشکلاتی مواجه است که نیازمند توجه از سوی مسئولین و سیاستگذاران می‌باشد. این آسیب‌ها را می‌توان در مواردی مانند: عدم تبیین مبانی نظری، فقدان مدیریت واحد روستایی، نبود منابع مالی پایدار، کم‌رنگ بودن مشارکت مردم محلی، وضعیت آموزش نیروی انسانی، دسترسی به تجهیزات، ابزارها و تأسیسات جستجو نمود (مولائی هاشجین، ۱۳۹۷: ۴۷). لذا اغلب این دانشمندان معتقد به اجرای مدیریت روستایی می‌باشند. مدیریت جدید روستایی، بر ظرفیت‌های جوامع محلی، با اداره کردن دقیق مکان و بهره‌برداری از منابع آن متکی است (بدری و موسوی، ۱۳۸۸: ۱۴).

نقاط روستایی و جوامع روستانشین ایران از دیرباز مانند سایر جوامع انسانی دارای سلسله مراتب مدیریتی متناسب با اوضاع و احوال اقتصادی، اجتماعی و سیاسی زمان خود بوده است؛ زیرا بدون نظم و نسق اجتماعی اصولاً اداره هیچ یک از جوامع بشری و از جمله مناطق روستایی امکان‌پذیر نبوده است (حسینی‌ابری، ۱۳۸۰: ۸۷). امروزه این جوامع عمده‌تاً با ویژگی‌هایی مانند فقر اطلاعاتی، مهارت‌های پایین، فرهنگ کارآفرینی ضعیف و نابرابری‌های قومی و قبیله‌ای رو به رو هستند که آن‌ها را از سایر جوامع متمایز می‌کند (Cranwell et al, 2005: 1). توسعه و عمران روستایی نیازمند یک تحول عمیق است به این معنی که اگر راه نیل به یک زندگی بهتر که روستاییان آن را بر وضعیت کنونی زندگی خویش ترجیح می‌دهند عبارت است از: ایجاد تغییر و دگرگونی. تجربه نشان می‌دهد که این راه باید از داخل خود روستاها شروع و به وسیله خود مردم روستایی کنترل شود و با سیستم بزرگ ناحیه‌ای پیوند خورده و در آن ادغام گردد و اگر توسعه روستایی را جریانی بدانیم که مردم روستایی را هدایت می‌کند تا توان خود را جهت کنترل بر محیط خویش بالا ببرند، این جریان با توزیع بیشتر منافع بین مردم که خود نتیجه چنان کنترلی بر محیط است، همراه می‌شود. افزایش توانایی‌های مردم جهت کنترل محیط

اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی خود وظیفه اصلی است ولی آن کنترل منوط به کسب دانش و مهارت مربوط می‌باشد (حسینی‌ابری، ۱۳۸۰: ۲۶۵).

نقش و اهمیت دولت در روند توسعه (یا خواه بازدارنده بودن آن) انکارناپذیر است (Shakoori, 2002: 96). تحقق توسعه روستایی نیازمند توجه خاص به نحوه عملکرد مدیران روستایی در راستای برطرف کردن نقاط ضعف و تقویت نقاط قوت آن‌هاست. کیفیت توسعه و زیرساخت‌های آن، در اثر برنامه‌ریزی‌های نامطلوب و متمرکز گذشته، مسائل عمده‌ای را در روند توسعه روستاهای کشور ایجاد کرده است. توسعه روستایی به طور مشخص، یکی از وجوه مهم فعالیت‌های توسعه در سراسر جهان؛ از جمله کشور ما است. از سه دهه پیش، به مفهوم برنامه‌ریزی توسعه روستایی به منزله ابزاری برای سیاست پیشبرد توسعه اقتصادی اجتماعی در کلیه کشورهای جهان سوم از جمله کشور ما توجه فزاینده می‌شود (آسایش و استعلاجی، ۱۳۹۴: ۲۷). مجموعه شاخص‌های توسعه را می‌توان با توجه به جنبه‌های مختلف آن؛ به دسته‌های چندی تقسیم کرد؛ از جمله شاخص‌های اجتماعی، فرهنگی، زیربنایی و ... ولی آنچه اهمیت دارد؛ این است که این شاخص‌ها بتوانند سطح زندگی مادی و معنوی جمعیت یک ناحیه را به خوبی نشان دهند و در صورت لزوم تفاوت‌ها را مشخص کنند. در حال حاضر، بسیاری از برنامه‌های توسعه ملی، اولویت ویژه‌ای به کاستن نابرابری‌ها و اقداماتی می‌دهند که برای بهبود بخشیدن به سطح زندگی پایین‌ترین گروه‌های درآمدی و فقیرترین نواحی تنظیم شده‌اند (حسین‌زاده‌دلیر، ۱۳۹۴: ۵۷).

در این راستا، ضرورت تبیین دقیق جایگاه مدیریت محلی در ابعاد مختلف و تشریح نقش مدیران محلی در انجام وظایف در نواحی روستایی جهت بازدهی بیشتر، افزایش کارایی و اثربخش نمودن فعالیت‌ها ضروری به نظر می‌رسد (حسینی‌ابری، ۱۳۸۰: ۹۸). با شکل‌گیری شوراهای اسلامی و متعاقب آن، گسترش نهادهای مدنی و به خصوص با تشکیل دهیاری‌ها، زمینه واگذاری امور مردم به آن‌ها فراهم می‌آید و با استفاده از سرمایه‌های اجتماعی موجود در این نواحی می‌توان در راستای توسعه بیشتر گام برداشت.

در این تحقیق سعی بر آن است که ضمن شناسایی نقاط ضعف، قوت، فرصت‌ها و تهدیدهای نظام فعلی مدیریت روستایی، با اصلاح نظام مدیریت روستایی، شرایط را جهت توسعه روستاهای ناحیه مرکزی استان گیلان، از نظر ابعاد اجتماعی - فرهنگی و اقتصادی نیز فراهم کرد. لذا هدف پژوهش بررسی نظام مدیریت روستایی و توسعه اقتصادی و اجتماعی - فرهنگی روستایی در ناحیه مرکزی استان گیلان است.

۲) مبانی نظری

در فرهنگ فارسی، روستا را ده و قریه می‌نامند. روستا در تعاریف ارائه شده در قوانین کشور، واحد مبدا تقسیمات کشوری است که از لحاظ محیط زیستی همگن بوده و دارای محدوده مشخص عرفی یا ثبتی باشد و حداقل ۲۰ خانوار یا ۱۰۰ نفر جمعیت داشته باشد. مدیریت روستایی عبارت است از مجموعه‌ای اعم از دولتی یا مردمی، فردی یا گروهی و در اشکال کلان و خرد که به عنوان متولیان امور مربوط به روستا فعالیت دارند (قدیری معصوم و ریاحی، ۱۳۸۳: ۱۷۸). واژه مدیر در لغت به معنای «اداره

کننده یا گرداننده کاری» آمده است. مدیریت به معنای نظام دادن، گرداندن و رتق و فتق کردن امور بکار برده شده است (صیدائی، ۱۳۹۰: ۱۱۱). برخی نیز معتقدند مدیریت فرایند به کارگیری مؤثر و کارآمد منابع مادی و انسانی در برنامه‌ریزی، سازماندهی، بسیج منابع و امکانات و هدایت و کنترل است که برای دستیابی به اهداف سازمانی و بر اساس نظام ارزشی مورد قبول صورت می‌گیرد (رضائیان، ۱۳۸۹: ۷). گسترش مفهوم مدیریت روستایی علاوه بر اینکه مشکلات رسیدگی به امور مربوط به روستاها را بیان می‌کند چگونگی مواجهه مطلوب با روستاها و برنامه‌ریزی روستایی را برای کارشناسان و متخصصین نیز آشکار می‌سازد در واقع این مدیریت با توجه به جایگاه و وظایف محوله در راستای اداره امور روستا به بهتر نمودن اوضاع محیطی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی روستا کمک می‌کند (مولائی هاشجین، ۱۳۹۲: ۸۹).

توسعه پدیده‌ای است با ابعاد مختلف که هر یک به‌نوعی در زندگی انسان نمود دارد. اگرچه ابعاد مذکور از اهمیت یکسانی برخوردار نیستند و بسته به سطح توسعه جوامع مختلف، تفاوت‌هایی دارند ولی با وجود این، هماهنگی بین ابعاد توسعه لازم و ضروری است و در محافل علمی و بین‌المللی توسعه را با این صفت می‌شناسند و مورد بحث قرار می‌دهند؛ یعنی پدیده یا عنصری که هماهنگی در تمام ابعاد آن باشد. (زمردیان، ۱۳۷۰: ۳۵). منظور از توسعه روستایی، توسعه در همه ابعاد است به‌طوری که منجر به افزایش سطح اقتصادی و اجتماعی روستاییان شود. بانک جهانی توسعه روستایی را این گونه تعریف می‌کند: «توسعه روستایی راهبردی است که به منظور بهبود زندگی اجتماعی و اقتصادی گروه خاصی از مردم یعنی روستاییان فقیر طراحی شده است» (World Bank, 1975: 3). لازم به ذکر است که توسعه روستایی بر مشارکت روستاییان استوار است (استعلاجی، ۱۳۹۱: ۴۵).

از نظر بانک جهانی، توسعه پایدار روستایی شامل انتشار منافع توسعه در میان فقیرترین افراد نواحی روستایی یا به عبارت دیگر کشاورزان کوچک مقیاس، اجاره داران، افراد فاقد زمین و دیگر گروه‌های محروم است. از آنجا که هدف توسعه پایدار روستایی، کاهش فقر است (محمدی‌آشنائی و همکاران، ۱۳۸۷: ۷۸). بنا به نظر ساردف^۱ توسعه پایدار روستایی عبارت است از: فرایند کمک به مردم روستایی از طریق اولویت‌بندی نیازهایشان، فعال نمودن آن و سرمایه‌گذاری در زمینه ایجاد زیرساخت‌ها و ارائه خدمات اجتماعی، برقراری عدالت و برابری با توجه به ظرفیت‌های محلی، رفتارهایی برخلاف همه بی‌عدالتی‌های گذشته و تضمین سلامتی و امنیت آن‌ها به‌ویژه زنان تأکید دارد (دشتی و همکاران، ۱۳۸۷: ۲۸). ویلامسون^۲ نیز در تعریف توسعه پایدار روستایی معتقد است هماهنگ کردن فعالیت‌ها بصورت سازگار با طبیعت و نه در جهت تخریب آن مؤثر می‌داند. توسعه پایدار روستایی رهیافتی برای توسعه است که در آن کارایی، عدالت و پایداری با هم تلفیق شده‌اند به طوری که کارایی متضمن استفاده بهینه از منابع طبیعی است، عدالت متضمن فقرزدایی و کاهش شکاف بین فقرا و ثروتمندان است و هدف از پایداری نیز، پایداری معیشت با حفظ امرار معاش آینده از طریق حفظ منابع طبیعی است (Brouwer, 2004: 47). البته باید به این نکته توجه داشت که امروزه تأثیر و اهمیت نقش مؤثر مردم و مشارکت آن‌ها

¹ Sardof

² Willamson

در حرکت به سمت توسعه پایدار روستایی بر کسی پوشیده نیست. در جوامعی که بر مدیریت مشارکتی در توسعه تأکید دارند، می‌توان دو نقش اصلی را برای دولت در نظر گرفت (Flora, 2000: 1-2):

- تأمین‌کننده سرمایه، زیرساخت‌ها، قوانین و مقررات، قراردادهای و ... برای تنظیم فعالیت‌های بازار.
- تأمین‌کننده شبکه‌های اطلاع‌رسانی و ارتباطی مناسب برای مردم، ایجاد زمینه‌های مشارکت و حفظ منابع طبیعی.

این نظریه که عمدتاً در دهه ۱۹۵۰ شکل گرفت متأثر از دوجریان فکری متمایز شامل مکتب، تکامل‌گرایان و مکتب وابستگی هستند. تکامل‌گرایان با نظریه مراحل رشد روستو انسجام یافته و منادی توسعه گام به گام به شیوه فرایند توسعه در انگلستان می‌باشد. دیدگاه با اهمیت دیگر در این مکتب، مدل دوگانگی رشد بوکه و پیروانش مانند هیگنز^۱ است. این دیدگاه که برخلاف نظریه مراحل رشد روستو بیشتر سازگار با شرایط کشورهای توسعه نیافته بوده، حاکی از دوگانگی فرایند توسعه اقتصادی در کشورهای جهان است (فتحی و مطلق، ۱۳۸۹: ۵۵-۵۴).

یکی از نظریه‌های مهم در دیدگاه توسعه مبتنی بر رشد اقتصادی، نظریه رخنه به پایین است، طبق این دیدگاه منافع حاصل از توسعه در طبقات جامعه از طریق افزایش اشتغال، پاره‌ای اقدامات مالیاتی در جهت توزیع درآمدها و سلامت و ثبات کلی اقتصاد به سوی طبقات پایین‌تر جامعه نیز جریان می‌یابد؛ اما در واقع چنین جریانی در کشورهای در حال توسعه روی نداده و آنچه روی داده کاملاً برخلاف این نظریه بوده است. آن گونه که آدلمن^۲ اشاره دارد، منافع حاصل از توسعه نه تنها به طور خودبخودی به پایین نفوذ نمی‌کند بلکه برعکس، فرایند توسعه به نفع طبقات متوسط و ثروتمند به طرف بالا نفوذ می‌کند. منطق این تئوری این بود که رشد به حدی خواهد رسید که در نهایت فواید و منافع آن به روستاییان برسد. براساس این دیدگاه باید به دنبال تولیدی‌ترین بخش اقتصاد ملی بود، اما آنچه قابل توجه است اینکه رشد هرگز آن قدر سریع نخواهد بود که فواید آن به فقیرترین روستاییان رخنه کند. در اکثر موارد فواید حاصل از رشد تنها به کسانی برمی‌گردد که قدرت، ثروت و رابطه بیشتری دارند (Lipton, 1977: 25). بررسی تجربه کشورهای در حال توسعه نشان می‌دهد که نرخ رشد درآمد سرانه، معیار قانع‌کننده‌ای برای اندازه‌گیری درجه توسعه اقتصادی نیست. مشاهده عینی در بعضی از این کشورها نشان می‌دهد که نرخ رشد سریع اقتصادی در این کشورها متناظر با نابرابری بیشتر در توزیع درآمد و کاهش شرکت مردم در امور سیاسی بوده است (جمعه‌پور، ۱۳۸۷: ۶۱).

به موازات دیدگاه‌های اولیه برای توسعه روستایی که عمدتاً معطوف به رشد اقتصادی بود، دیدگاه‌های نیز با تأکید بر ابعاد اجتماعی توسعه ارائه شد که به دلیل نگرشی جامع‌تر به مفهوم توسعه روستایی، نضج بیشتری یافت، به ویژه آن که تلاش‌های گسترده برای رشد اقتصادی در بسیاری از جوامع، برخلاف انتظار، دستاوردهای مطلوبی به بار آورد برخی از این دیدگاه‌ها که در تعدادی از کشورهای جهان تجربه شد، شامل توسعه اجتماعات محلی، توسعه مشارکتی و رهیافت نیازهای اساسی است (فتحی و مطلق، ۱۳۸۹).

¹ Rostow

² Higenz

³ Adelman

۵۶-۵۵). دیدگاه توسعه اجتماعات محلی بعد از جنگ جهانی دوم، یکی از الگوهای اصلی توسعه روستایی در کشورهای توسعه نیافته بود و بالغ بر ۶۰ کشور آسیایی، آفریقایی و آمریکایی لاتین کما بیش مورد توجه قرار گرفت.

در فرایند مدیریت توسعه پایدار اجتماعی- فرهنگی، نقش پایداری در تحقق اهداف بسیار حائز اهمیت است. از این رو در اهداف راهبردی توسعه پایدار، مضامینی چون توانمندسازی، توان افزایی، افزایش قدرت و آزادی انتخاب، توسعه و گسترش مشارکت، ارتقاء کیفیت زندگی، ظرفیت سازی نهادی، امنیت اجتماعی، مسئولیت پذیری و رفاه اجتماعی به شکل گسترده مورد تاکید قرار گرفته است (مشکینی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۹۴). موضوع فرهنگ و توسعه فرهنگی نیز بخش دیگری از ابعاد توسعه پایدار است. اساساً فرهنگ در بر دارنده تمامی جنبه های تعاملات انسانی است که شامل: خانواده، آموزش نظام های حقوقی و سیاسی، حمل و نقل، تجارب شغلی، رسانه های جمعی، برنامه های رفاهی، اوقات فراغت، دین، محیط زیست و جزء اینها هستند. شاید این نگرش گسترده به فرهنگ و مفاهیم و مصداق های آن، فرهنگ را مبدل به موضوعی مجرد و فاقد ارزش در دنیای واقعی کند؛ آن گونه که «جودی اسپوکس» می گوید: فرهنگ هم ارزش های یک جامعه و هم تجسم این ارزش ها در زندگی روزمره افراد جامعه را در بر می گیرد (امیری و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۷).

یکی از ابعاد مهم توسعه پایدار، توسعه اقتصادی است و بیشتر مورد توجه مردم و دولت است. اگر پذیرفته شود که مدیریت در بعد اقتصادی ایجاد فضای مناسبی برای توسعه اقتصادی باشد که طی آن کارایی، عرضه کالا و خدمات مورد نیاز افزایش یابد و به تبع آن سطح زندگی و رفاه اجتماعی ترقی پیدا کند (افراخته، ۱۳۸۸: ۳۸) آنگاه است که از نظر «می پر» توسعه اقتصادی، فرایندی است که به موجب آن درآمد واقعی سرانه در یک کشور در دورانی طویل المدت افزایش یابد (پژویان و همکاران، ۱۳۸۳: ۴۰۵). یکی از جنبه های تحقق در مدیریت توسعه پایدار اقتصادی روستایی، حرکت تدریجی و الگوبرداری از سایر کشورهاست. در این راستا می توان گفت کشورهای توسعه یافته در این زمینه سه دوره را پشت سر گذاشته اند: اول، زمینه سازی برای تحول اجتماعی، سیاسی و اقتصادی؛ مرحله دوم، پیشرفت های فناورانه و مرحله سوم، سازمان های صنعتی، یافته های فناورانه را در امر تولید بکار گرفتند. در این دوره تحول گرایی، به ترتیب گذر از جامعه کشاورزی، جامعه سنتی، جامعه اطلاعاتی و ظهور جامعه دانش بنیان به عنوان ارزشمندترین سرمایه گذاری و اتکاء توسعه بر آن مورد توجه محافل علمی دنیای پیشرفته است (صیدائی، ۱۳۹۰: ۹۹).

¹ Jodi Spoks

² Gerald Mayer

جدول ۱. پیشینه پژوهش

محقق / محققین	سال	نتایج تحقیق
بولت ایلماز و همکاران	۲۰۱۰	توسعه دارای ابعاد اقتصادی - اجتماعی - فرهنگی - انسانی - محیط زیست بوده و ضمن اندازه گیری سطح توسعه یافتگی روستاها؛ ۱۲ عامل زیر را به عنوان مهم ترین عوامل موثر بر توسعه روستائی معرفی نمودند: ۱- مدیریت روستائی ۲- موقعیت جغرافیایی ۳- اندازه روستا ۴- بهره وری زمین ۵- نوع استفاده از زمین ۶- جمعیت فعال اقتصادی ۷- نزدیکی به رودخانه ۸- راحتی مسکن ۹- ویژگی آب آشامیدنی ۱۰- مناطق تولید میوه ۱۱- تعاونی های روستائی ۱۲- سرمایه گذاری زیربنایی اجتماعی
احمد تقدیسی و همکاران	۱۳۹۰	بین مدیریت روستایی و عملکرد دهیار از نظر ابعاد اقتصادی - اجتماعی - کالبدی و زیست محیطی، رابطه معنادار وجود دارد.
علی جهانگیری و همکاران	۱۳۹۱	مهم ترین موانع پیش روی دهیاران، کمبود منابع مالی-عدم هماهنگی بین شورا و دهیار فقدان آموزش و ... است.
دیوید داگلاس	۲۰۱۲	با توجه به تفاوت های مناطق روستائی باید از مدیریت اقتضائی استفاده کرد.
حجت شیخی و همکاران	۱۳۹۲	توجه دهیاران بیشتر به شاخص عمرانی بوده و کمترین توجه را به شاخص های اقتصادی داشته اند.
اسکندر صیدایی و همکاران	۱۳۹۳	دهیاران کرمانشاه در توسعه پایدار؛ عملکرد ضعیفی داشته اند.
پارسا التیامی فر	۱۳۹۳	تفاوت دیدگاه بین اعضای شورا و مردم نسبت به توفیق در ابعاد اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی، زیست محیطی توسعه وجود دارد.
حیدری ساربان	۱۳۹۴	شش مؤلفه تقویت ظرفیت های شناختی -تقویت نظارت و استقلال عمل مردم محلی - تسهیل دسترسی به منابع و ارتقاء شاخص های اقتصادی - بومی گرایی توسعه-اعتماد سازی و رضایت مندی شغلی و حکمروایی مطلوب از مهم ترین عوامل بهبود مدیریت روستایی از نظر مردم محلی است و پیشنهاد می دهد از نیروهای توانمند روستایی در مدیریت روستا استفاده شود و ضمن پرداخت حقوق و مزایای مناسب، به صورت مستمر تحت آموزش قرار گیرند.
ژیلا دانشور عامری و همکاران	۱۳۹۵	رضایت روستائیان از عملکرد دهیاران، در پنج بعد اجتماعی، اقتصادی، عمرانی، ایمنی و زیست محیطی در حد متوسط و در بعد اجتماعی زیاد بود.
ندا کابلی فرد	۱۳۹۵	از دید مردم، عملکرد دهیاران در بعد زیربنایی بیشترین و در بعد اقتصادی کمترین مقدار عملکرد را داشت.
نصراله مولائی هاشجین	۱۳۹۶	ابعاد توسعه روستائی را در ۵ بعد نهادی - اداری ، محیطی - اکولوژیک، اقتصادی، کالبدی - فضائی و اجتماعی - فرهنگی معرفی می کند و ضمن بررسی وضعیت مدیریت روستائی در ایران، عقیده دارد جامعه روستائی از فقدان یک نظام صحیح مدیریت روستائی رنج می برد. وی تاسیس دهیاری ها را دلیل رفع برخی از آسیب های نظام مدیریت روستائی معرفی کرده و معتقد است در صورتی که از سطح محلی تا ملی مدیریت روستائی مورد آسیب زایی جدید قرار بگیرد؛ می توان در جهت توسعه بیش از پیش روستاها گام برداشت

۳) روش تحقیق

تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت و روش توصیفی - تحلیلی است. در راستای دستیابی به هدف پژوهش، اطلاع از وضعیت و سطح توسعه‌یافتگی شهرستان‌های مورد مطالعه در ابعاد پنجگانه، از تکنیک مشاهده مستقیم در بازدید از اقدامات دهیاری‌ها در ابعاد پنجگانه توسعه استفاده شده است و سپس از طریق ابزار مصاحبه با متخصصان، مدیران و دست‌اندرکاران مدیریت روستایی و توزیع پرسشنامه بر مبنای مفاهیم تحقیق و متغیرها، جمع‌آوری نظرات آنان انجام گرفته‌است.

جامعه آماری پژوهش عبارت است از ناحیه مرکزی استان گیلان، در مجموع تعداد کل روستاهای ناحیه مرکزی استان گیلان، شامل ۹۳۹ روستا می‌باشند که از این تعداد ۸۷۷ روستا (۹۳ درصد) دارای سکنه هستند و تعداد ۶۷۰ روستا (۷۱ درصد) دارای دهیار هستند. روستاها بسته به ارتفاع آن‌ها از سطح دریا در دو طبقه: ساحلی - جلگه و کوهپایه‌ای - کوهستانی قرار دارند. بنابراین تعداد ۵۳۲ روستا معادل ۷۹/۴۰ درصد روستاهای دارای دهیار در ناحیه مرکزی از نوع جلگه‌ای - ساحلی و تعداد ۱۳۸ روستا معادل ۲۰/۷۵ درصد کوهپایه‌ای - کوهستانی هستند؛ جهت انتخاب نمونه‌ها به نسبت روستاهای هر شهرستان در ناحیه مرکزی و با در نظر گرفتن جمعیت و وضعیت جغرافیایی، بصورت تصادفی تعداد ۱۲۰ روستا از روستاهای شش شهرستان ناحیه انتخاب شدند. از تعداد ۱۲۰ روستای نمونه دارای مدیریت روستایی، تعداد ۱۰ روستای بسیار بزرگ، تعداد ۳۲ روستای بزرگ، تعداد ۳۸ روستای متوسط و تعداد ۴۰ روستای کوچک می‌باشند (جدول ۲).

جدول ۲. تعداد روستاهای نمونه بر اساس اندازه جمعیت در ناحیه مرکزی استان گیلان

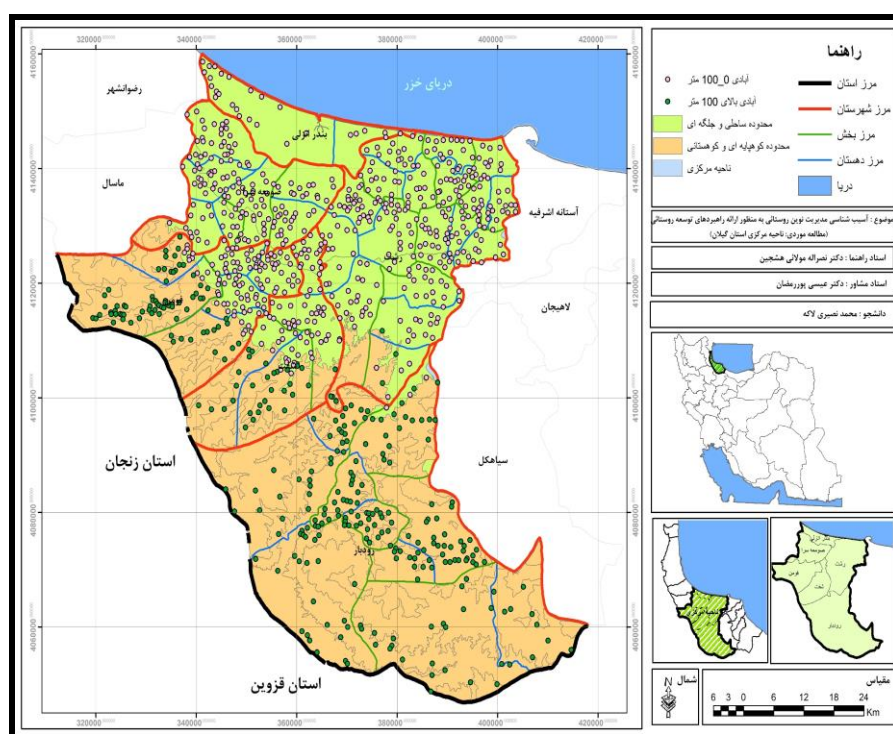
ردیف	اندازه روستا	نوع روستا	کل روستاهای ناحیه		درصد انتخاب روستاهای نمونه	تعداد نمونه
			تعداد	درصد		
۱	بیشتر از ۲۵۰۰ نفر	بسیار بزرگ	۱۰	۱،۵	٪۱۰۰	۱۰
۲	۱۰۰۰ - ۲۴۹۹	بزرگ	۸۲	۱۲،۲۳	٪۴۰	۳۲
۳	۵۰۰ - ۹۹۹	متوسط	۱۸۹	۲۸،۲۱	٪۲۰	۳۸
۴	۱ - ۴۹۹	کوچک	۳۸۹	۵۸،۰۶	٪۱۰	۴۰
	جمع		۶۷۰	۱۰۰	---	۱۲۰

با توزیع پرسشنامه، نظر کارشناسان امور شوراها و دهیاری‌های استانداری، فرمانداری‌ها و بخشداری‌های ناحیه مرکزی، دهیاران، رؤسای شوراهای اسلامی روستاهای منتخب، رؤسای شوراهای اسلامی بخش، رؤسای شوراهای اسلامی شهرستان، اعضای شورای اسلامی استان جمع‌آوری گردید. پس از جمع‌آوری داده‌ها و استخراج اطلاعات، طبقه‌بندی و تهیه جداول توزیع فراوانی داده‌ها در راستای آزمون فرضیه‌ها و ارزیابی آنها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در این پژوهش با استفاده از روش‌های آماری توصیفی و استنباطی و با استفاده از نرم‌افزار SPSS به تبیین شاخص‌های مرکزی و پراکندگی و ترسیم جداول بر اساس آزمون T و جهت تنظیم نقشه‌ها از Arc GIS استفاده گردید. در بررسی روایی، ابزار

سنجش از مشاوره و نظرخواهی متخصصان امر استفاده گردید. جهت پایایی ابزار سنجش نیز، از روش پیش آزمون و محاسبه ضریب آلفای کرونباخ به ویژه برای سؤالاتی که در قالب طیف طراحی شده، استفاده شده است. آلفای به دست آمده از ۲۹۴ پرسشنامه مقدماتی، ۰/۹۷۳ شده است که چون بالاتر از ۰/۷ است نشان می دهد که همبستگی درونی گویه ها زیاد است.

استان گیلان با وسعتی برابر ۱۴۰۴۴ کیلومتر مربع مساحت در ۳۶ درجه و ۳۳ دقیقه تا ۳۸ درجه و ۲۷ دقیقه عرض شمالی و ۴۸ درجه و ۳۲ دقیقه تا ۵۰ درجه و ۳۶ دقیقه طول شرقی از نصف النهار قرار گرفته است. محدوده مورد مطالعه در این پژوهش ناحیه مرکزی استان گیلان است. این ناحیه شامل شهرستان های رشت، رودبار، انزلی، فومن، شفت و صومعه سرا است. این ناحیه با مساحت ۶۲۲۱ کیلومتر مربع، تقریباً ۴۴ درصد از مساحت استان را تشکیل می دهد. براساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵، جمعیت روستایی ناحیه مرکزی استان گیلان با ۹۳۹ روستا برابر با ۴۲۷۶۵۲ نفر است. سهم نسبی جمعیت روستایی ناحیه مرکزی از جمعیت روستایی استان گیلان برابر با ۴۶ درصد است. از لحاظ ویژگی های طبیعی، روستاهای این ناحیه در دو طبقه جلگه ای و کوهپایه ای - کوهستانی قرار دارند.

شکل ۱. نقشه موقعیت و جایگاه ناحیه مرکزی در استان گیلان

۴ یافته های تحقیق

در این پژوهش توسعه روستایی ناحیه مرکزی گیلان به عنوان متغیر وابسته است. که در دو بعد اقتصادی و اجتماعی - فرهنگی مورد بررسی و تبیین قرار گرفته است. به منظور بررسی مدیریت روستایی

در دو بعد اجتماعی- فرهنگی و اقتصادی توجه شده است. بدین صورت که برای سنجش وضعیت مؤلفه‌های «اجتماعی- فرهنگی» تعداد ۳۳ گویه و مؤلفه‌های «اقتصادی» تعداد ۳۱ گویه در نظر گرفته شده است. در ادامه هر یک از این ابعاد به تفصیل مورد بررسی قرار می‌گیرد.

مدیریت روستایی و توسعه اقتصادی

اقتصاد روستائی جنبه‌های زندگی مادی ساکنان روستا را در بر می‌گیرد و شامل کلیه فعالیت‌های اقتصادی است که نیازهای مادی روستائیان را تأمین می‌کند. به منظور بررسی بعد «اقتصادی» توسعه روستایی، ۳۱ گویه به صورت طیف لیکرت در پرسشنامه طراحی شد. جدول شماره ۳، توزیع تعداد و درصد پاسخگویان به گویه‌های اقتصادی را به تفصیل نشان می‌دهد. براساس نتایج بدست آمده، گویه صدور پروانه کسب و کار با نمره میانگین ۴/۰۴ رتبه اول و در واقع بیشترین تأثیرگذاری را بر مدیریت روستایی دارد. در رتبه دوم گویه برآورد و تنظیم بودجه سالانه دهیاری با میانگین ۴ و در رتبه سوم گویه تأثیر بهبود مدیریت نوین بر توسعه اقتصادی روستا با نمره میانگین ۳/۸۸ قرار دارد. از مجموع ۳۱ گویه مورد مطالعه در بعد اقتصادی، گویه نظارت در نصب برچسب قیمت اجناس کمترین نمره میانگین یعنی ۳/۲ را کسب کرده است. به طور کلی می‌توان گفت که ۳ درصد از پاسخ گویان میزان تأثیر مدیریت روستایی بر توسعه اقتصادی را در سطح کم و ۱۲ درصد در سطح خیلی کم ارزیابی کرده اند. از نظر ۲۹ درصد از پاسخگویان نیز تأثیر مدیریت روستایی بر توسعه اقتصادی در سطح متوسط، از نظر ۳۸ درصد در سطح زیاد و نهایتاً از نظر ۱۸ درصد در سطح خیلی زیاد است. نمره میانگین بعد اقتصادی نیز برابر با ۳/۵۵ برآورد شده است.

جدول ۳. توزیع تعداد پاسخگویان به گویه‌های اقتصادی

گویه‌ها	تعداد پاسخ دهندگان	خیلی کم		کم		متوسط		زیاد		بسیار زیاد		میانگین
		درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
اتخاذ تدابیر لازم برای اشتغالزایی	۲۸۹	۱۰	۳/۵	۲۰	۶/۹	۸۶	۲۹/۸	۱۲۲	۴۲/۲	۵۱	۱۷/۶	۳/۶۴
دستیابی به سرمایه گذاری دولتی و خصوصی	۲۸۷	۱۳	۴/۵	۳۰	۱۰/۵	۱۰۵	۳۶/۶	۱۰۸	۳۷/۶	۳۱	۱۰/۸	۳/۴
ایجاد مؤسسات خیریه و صندوق قرض الحسنه	۲۸۸	۱۵	۵/۲	۴۵	۱۵/۶	۱۰۴	۳۶/۱	۸۸	۳۰/۶	۳۶	۱۲/۵	۳/۳
تنوع بخشی به فعالیتهای اقتصادی	۲۸۷	۷	۲/۴	۵۰	۱۷/۴	۱۰۵	۳۶/۶	۹۱	۳۱/۷	۳۴	۱۱/۸	۳/۳۳
بازار صادرات محصولات کشاورزی و صنعتی	۲۸۸	۱۵	۵/۲	۶۲	۲۱/۵	۹۳	۳۲/۳	۷۸	۲۷/۱	۴۰	۱۳/۹	۳/۲۳
حمایت از کارآفرینان روستایی	۲۸۵	۸	۲/۸	۳۵	۱۲/۳	۸۶	۳۰/۲	۱۰۸	۳۷/۹	۴۸	۱۶/۸	۳/۵۴
معرفی محصولات کشاورزی و صنایع دستی	۲۸۵	۵	۱/۸	۴۵	۱۵/۸	۹۴	۳۳	۱۰۷	۳۷/۵	۳۴	۱۱/۹	۳/۴۲
اصلاح نظام مدیریت	۲۸۱	۱۳	۴/۶	۴۵	۱۶	۸۵	۳۰/۲	۱۰۶	۳۷/۷	۳۲	۱۱/۴	۳/۳۵

گوپه‌ها	تعداد پاسخ دهندگان	خیلی کم		کم		متوسط		زیاد		بسیار زیاد		میانگین
		درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
واحدهای بهره برداری												
ایجاد بازارچه محلی و هفتگی	۲۸۴	۱۲	۴/۲	۴۵	۱۵/۸	۱۰۲	۳۵/۹	۸۷	۳۰/۶	۳۸	۱۳/۴	۳/۳۳
احداث تأسیسات زیرساختی (آب، برق)	۲۸۶	۹	۳/۱	۳۳	۱۱/۵	۸۰	۲۸	۱۰۳	۳۶	۶۱	۲۱/۳	۳/۶۱
تهیه طرح ها و پیشنهادات اصلاحی	۲۸۶	۷	۲/۴	۱۹	۶/۶	۶۸	۲۳/۸	۱۰۲	۳۵/۷	۹۰	۳۱/۵	۳/۸۷
تدوین قوانین و مقررات حفظ اراضی کشاورزی	۲۸۱	۱۰	۳/۶	۲۲	۷/۸	۷۴	۲۶/۳	۱۲۶	۴۴/۸	۴۹	۱۷/۴	۳/۶۵
تهیه تعرفه عوارض	۲۸۴	۴	۱/۴	۳۱	۱۰/۹	۷۳	۲۵/۷	۱۱۸	۴۱/۵	۵۸	۲۰/۴	۳/۶۹
وصول عوارض مصوب قانونی	۲۸۵	۴	۱/۴	۱۶	۵/۶	۸۸	۳۰/۹	۱۲۴	۴۳/۵	۵۳	۱۸/۶	۳/۷۲
برآورد و تنظیم بودجه سالانه دهیاری	۲۸۳	۲	۰/۷	۱۲	۴/۲	۵۸	۲۰/۵	۱۲۲	۴۳/۱	۸۹	۳۱/۴	۴
اهدای اعانات و هدایا به نام روستا	۲۸۳	۳	۱/۱	۳۵	۱۲/۴	۷۰	۲۴/۷	۱۲۵	۴۴/۲	۵۰	۱۷/۷	۳/۶۵
انجام معاملات (خرید فروش، اجاره)	۲۸۵	۶	۲/۱	۳۲	۱۱/۲	۸۲	۲۸/۸	۱۱۱	۳۸/۹	۵۴	۱۸/۹	۳/۶۱
صدور پروانه کسب	۲۸۲	۱	۰/۴	۲۲	۷/۸	۴۸	۱۷	۱۰۵	۳۷/۲	۱۰۶	۳۷/۶	۴/۰۴
نظارت در نصب برچسب قیمت اجناس	۲۸۹	۳۰	۱۰/۴	۴۹	۱۷	۸۹	۳۰/۸	۷۵	۲۶	۴۶	۱۵/۹	۳/۲
ارتقای بهره وری عوامل تولید و افزایش درآمد	۲۸۸	۸	۲/۸	۴۵	۱۵/۶	۷۵	۲۶	۱۱۷	۴۰/۶	۴۳	۱۴/۹	۳/۴۹
استقرار صنایع کوچک و تبدیلی	۲۸۴	۱۹	۶/۷	۴۴	۱۵/۵	۱۱۰	۳۸/۷	۸۰	۲۸/۲	۳۱	۱۰/۹	۳/۲۱
تقویت زیرساخت های گردشگری	۲۸۸	۱۴	۴/۹	۲۳	۸	۹۴	۳۲/۶	۱۱۶	۴۰/۳	۴۱	۱۴/۲	۳/۵۱
حمایت از تولیدکنندگان نوپا و کوچک	۲۸۷	۱۱	۳/۸	۴۲	۱۴/۶	۹۱	۳۱/۷	۱۱۲	۳۹	۳۱	۱۰/۸	۳/۳۸
ایجاد و تقویت نهاد مالی، اعتباری	۲۸۶	۲۱	۷/۳	۳۸	۱۳/۳	۱۰۲	۳۵/۷	۹۰	۳۱/۵	۳۵	۱۲/۲	۳/۲۸
انواع بیمه های روستایی	۲۸۹	۵	۱/۷	۲۵	۸/۷	۵۴	۱۸/۷	۱۳۴	۴۶/۴	۷۱	۲۴/۶	۳/۸۳
جلب سرمایه گذاری بخش خصوصی و دولتی	۲۸۴	۱۵	۵/۳	۲۹	۱۰/۲	۷۳	۲۵/۷	۱۲۳	۴۳/۳	۴۴	۱۵/۵	۳/۵۴
دسترسی به منابع تولید	۲۸۶	۱۲	۴/۲	۳۵	۱۲/۲	۹۴	۳۲/۹	۹۶	۳۳/۶	۴۹	۱۷/۱	۳/۴۷
ارتباط با جهاد کشاورزی	۲۸۷	۱۱	۳/۸	۲۱	۷/۳	۶۴	۲۲/۳	۱۳۲	۴۶	۵۹	۲۰/۶	۳/۷۲
تأمین کار برای افراد جویای کار	۲۸۶	۷	۲/۴	۳۷	۱۲/۹	۸۲	۲۸/۷	۱۰۴	۳۶/۴	۵۶	۱۹/۶	۳/۵۸
تأثیر کنونی مدیریت روستایی بر توسعه اقتصادی	۲۸۶	۴	۱/۴	۲۸	۹/۸	۸۳	۲۹	۱۱۵	۴۰/۲	۵۶	۱۹/۶	۳/۶۷
تأثیر بهبود مدیریت نوین بر توسعه اقتصادی روستا	۲۸۵	۷	۲/۵	۲۱	۷/۴	۵۲	۱۸/۲	۱۲۳	۴۳/۲	۸۲	۲۸/۸	۳/۸۸

گویه‌ها	تعداد پاسخ دهندگان	خیلی کم		کم		متوسط		زیاد		بسیار زیاد		میانگین
		درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
میانگین	۲۸۶	۳	۱۰	۳۳	۱۲	۸۳	۲۹	۱۰۸	۳۸	۵۲	۱۸	۳/۵۵

مدیریت روستایی و توسعه اجتماعی - فرهنگی

امروزه برنامه‌ریزی فرهنگی و اجتماعی در عرصه‌های روستائی به‌عنوان بخشی از فرایند توسعه پایدار روستائی حائز اهمیت است. این نوع برنامه‌ریزی؛ زمینه ارتقاء و تقویت شاخص‌های فرهنگی و اجتماعی را فراهم می‌آورد. برای سنجش ابعاد «اجتماعی- فرهنگی» توسعه روستایی، ۳۳ گویه به‌صورت طیف لیکرت در پرسشنامه طراحی شد. جدول شماره ۴ توزیع تعداد و درصد پاسخگویان به گویه‌های اجتماعی - فرهنگی را به تفصیل نشان می‌دهد. براساس نتایج بدست آمده، گویه همکاری با سازمان ثبت احوال با نمره میانگین ۴/۲۳ رتبه اول و در واقع بیشترین تأثیرگذاری را بر مدیریت روستایی دارد. در رتبه دوم گویه معرفی خانواده‌های بی سرپرست به بهزیستی با میانگین ۴/۲۲ و در رتبه سوم گویه همکاری با نیروی انتظامی و ارسال گزارش وقوع جرم با نمره میانگین ۳/۸۸ قرار دارد. از مجموع ۳۳ گویه مورد مطالعه در بعد اجتماعی - فرهنگی، گویه بالا بردن سطح دانش علمی روستاییان کمترین نمره میانگین یعنی ۳/۱۷ را کسب کرده است. به طور کلی می‌توان گفت که ۳/۱ درصد از پاسخ‌گویان میزان تأثیر مدیریت روستایی بر توسعه اجتماعی - فرهنگی را در سطح کم و ۱۶/۱ درصد در سطح خیلی کم ارزیابی کرده‌اند. از نظر ۳۷/۱ درصد از پاسخگویان نیز تأثیر مدیریت روستایی بر توسعه اجتماعی - فرهنگی در سطح متوسط، از نظر ۳۰/۸ درصد در سطح زیاد و نهایتاً از نظر ۱۲/۹ درصد در سطح خیلی زیاد است. نمره میانگین بعد اجتماعی - فرهنگی نیز برابر با ۳/۷۱ برآورد شده است.

جدول ۴. توزیع تعداد پاسخگویان به گویه‌های اجتماعی - فرهنگی

گویه‌ها	تعداد پاسخ دهندگان	خیلی کم		کم		متوسط		زیاد		بسیار زیاد		میانگین
		درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
ایجاد تعامل بین نهادهای دولتی، خصوصی و مردمی	۲۸۰	۳	۱۱	۷	۲/۵	۶۰	۲۱/۴	۱۲۹	۴۶/۱	۸۱	۲۸/۹	۳/۹۹
همکاری با سازمان ثبت احوال	۲۸۱	۱	۴	۱۲	۳/۴	۳۴	۱۲/۱	۱۰۷	۳۸/۱	۱۲۷	۴۵/۲	۴/۲۳
شناخت کمبودهای اجتماعی و ارائه طرح	۲۸۱	۲	۷	۱۹	۶/۸	۳۱	۱۱	۱۲۲	۴۳/۴	۱۰۷	۳۸/۱	۴/۱۱
میزان موفقیت در اجرای مقررات مصوب	۲۸۱	۴	۱۴	۶	۲/۱	۴۶	۱۶/۴	۱۲۹	۴۵/۹	۹۶	۳۴/۲	۴/۰۹
افزایش کیفیت زندگی روستاییان	۲۷۹	۴	۱۴	۲۳	۸/۲	۷۵	۲۶/۹	۱۲۱	۴۳/۴	۵۶	۲۰/۱	۳/۷۲
همکاری با نیروی انتظامی و ارسال گزارش وقوع جرم	۲۸۸	۳	۱	۱۰	۳/۵	۳۸	۱۳/۲	۱۲۲	۴۲/۴	۱۱۵	۳۹/۹	۴/۱۷
تسهیل دسترسی مردم به آرد و نان	۲۸۷	۵	۷	۱۳	۴/۵	۶۹	۲۴	۱۲۶	۴۳/۹	۷۴	۲۵/۸	۳/۸۷
معرفی خانواده‌های بی	۲۸۸	۲	۷	۶	۱/۲	۴۵	۱۵/۶	۱۰۵	۳۶/۵	۱۲۹	۴۴/۸	۴/۲۲

گوپه‌ها	تعداد پاسخ دهندگان	خیلی کم		کم		متوسط		زیاد		بسیار زیاد		میانگین
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
سرپرست به بهزیستی												
تقویت پتانسیل گردشگری و حفظ میراث فرهنگی	۲۸۹	۹	۳/۱	۳۲	۱۱/۱	۸۱	۲۸	۱۰۴	۳۶	۶۲	۲۱/۵	۳/۶۱
نامگذاری معابر و تأسیسات روستا	۲۸۹	۴	۱/۴	۱۱	۳/۸	۵۱	۱۷/۶	۱۲۷	۴۳/۹	۹۶	۳۳/۲	۴/۰۴
نگهداری و تسطیح راه‌ها	۲۸۸	۴	۱/۴	۱۹	۶/۶	۶۵	۲۲/۶	۱۱۵	۳۹/۹	۸۵	۲۹/۵	۳/۹
احداث تأسیسات تولید آب، برق و مخابرات	۲۸۹	۵	۱/۷	۲۱	۷/۳	۸۴	۲۹/۱	۱۱۰	۳۸/۱	۶۹	۲۳/۹	۳/۷۵
استفاده از تجربیات بومیان در مدیریت	۲۸۵	۸	۲/۸	۲۸	۹/۸	۷۹	۲۷/۷	۱۱۴	۴۰	۵۶	۱۹/۶	۳/۶۴
تدوین قوانین و مقررات حفظ اراضی کشاورزی	۲۸۹	۶	۲/۱	۲۲	۷/۶	۷۷	۲۶/۶	۱۱۶	۴۰/۱	۶۸	۲۳/۵	۳/۷۵
هماهنگی محیط طبیعی و انسان ساخت	۲۸۸	۵	۱/۷	۲۹	۱۰/۱	۹۷	۳۳/۷	۱۰۸	۳۷/۵	۴۹	۱۷	۳/۵۸
تقویت فرهنگ حرفه ای شغلی	۲۸۴	۹	۳/۲	۳۹	۱۳/۷	۱۰۲	۳۵/۹	۹۱	۳۲	۴۳	۱۵/۱	۳/۴۲
تشویق روستاییان به فعالیت های فرهنگی	۲۸۹	۷	۲/۴	۳۲	۱۱/۱	۹۵	۳۲/۹	۱۱۰	۳۸/۱	۴۵	۱۵/۶	۳/۵۳
شناسایی، معرفی و حمایت از گنجینه های زنده روستایی	۲۸۹	۱۴	۴/۸	۴۵	۱۵/۶	۹۹	۳۴/۳	۹۷	۳۳/۶	۳۴	۱۱/۸	۳/۳۲
فراهم کردن امکانات فرهنگی، آموزشی و تهیه طرح	۲۸۶	۴	۱/۴	۱۵	۵/۲	۴۷	۱۶/۴	۱۱۸	۴۱/۳	۱۰۲	۳۵/۷	۴/۰۵
آشنایی با حقوق و قوانین و مسئولیت های دهیاران	۲۸۴	۵	۱/۸	۲۸	۹/۹	۶۸	۲۳/۹	۱۲۶	۴۴/۴	۵۷	۲۰/۱	۳/۷۱
تشویق روستاییان به صنایع دستی و گردشگری	۲۸۲	۵	۱/۸	۳۱	۱۱	۸۹	۳۱/۶	۱۱۰	۳۹	۴۷	۱۶/۷	۳/۵۸
بالا بردن سطح دانش علمی روستاییان	۲۸۴	۱۷	۶	۵۵	۱۹/۴	۱۰۶	۳۷/۳	۷۶	۲۶/۸	۳۰	۱۰/۶	۳/۱۷
تقویت ابزار فیزیکی رسانه های جمعی	۲۸۵	۹	۳/۲	۴۶	۱۶/۱	۱۰۸	۳۷/۹	۸۲	۲۸/۸	۴۰	۱۴	۳/۳۴
ایجاد تشکل های مردم نهاد	۲۸۵	۱۵	۵/۳	۴۹	۱۷/۲	۹۶	۳۳/۷	۸۸	۳۰/۹	۳۷	۱۳	۳/۲۹
توانمندسازی روستاییان در زمینه فرهنگی، گردشگری و ...	۲۸۶	۹	۳/۱	۴۶	۱۶/۱	۱۰۶	۳۷/۱	۸۸	۳۰/۸	۳۷	۱۲/۹	۳/۳۴
بهره برداری از آثار تاریخی و فرهنگی روستا	۲۸۵	۱۰	۳/۵	۵۲	۱۸/۲	۹۹	۳۴/۷	۹۴	۳۳	۳۰	۱۰/۵	۳/۲۹
تشویق و ترغیب روستاییان جهت رعایت سیاست های دولت	۲۸۳	۳	۱/۱	۲۶	۹/۲	۵۳	۱۸/۷	۱۴۰	۴۹/۵	۶۱	۲۱/۶	۳/۸۱
جلوگیری از تكدی گری و واداشتن متكدیان به كار	۲۸۴	۱۰	۳/۵	۲۸	۹/۹	۸۷	۳۰/۶	۱۰۵	۳۷	۵۴	۱۹	۳/۵۸
تشریک مساعی با سازمان میراث فرهنگی جهت حفظ آثار باستانی	۲۸۲	۱۰	۳/۵	۳۵	۱۲/۴	۸۲	۲۹/۱	۱۱۶	۴۱/۱	۳۹	۱۳/۸	۳/۴۹
احداث، اداره و بهره برداری از	۲۸۷	۳	۱	۱۲	۴/۲	۵۰	۱۷/۴	۱۵۱	۵۲/۶	۷۱	۲۴/۷	۳/۹۶

گویه‌ها	تعداد پاسخ دهندگان	خیلی کم		کم		متوسط		زیاد		بسیار زیاد		میانگین
		درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
تأسیسات فرهنگی و ورزشی												
ایجاد مؤسسات خیریه و مؤسسات فرهنگی	۲۹۴	۱۴	۴/۸	۲۵	۸/۵	۹۳	۳۱/۶	۱۱۸	۴۰/۱	۳۶	۱۲/۲	۳/۳۸
تأثیر کنونی مدیریت روستایی بر توسعه اجتماعی- فرهنگی	۲۸۸	۳	۱	۲۸	۹/۷	۷۵	۲۶	۱۳۵	۴۶/۹	۴۷	۱۶/۳	۳/۶۸
تأثیر بهبود مدیریت نوین بر توسعه اجتماعی- فرهنگی روستایی	۲۸۴	۶	۲/۱	۱۳	۴/۶	۴۶	۱۶/۲	۱۴۷	۵۱/۸	۷۲	۲۵/۴	۳/۹۴
میانگین	۲۸۶	۷	۲	۲۶	۹	۷۵	۲۶	۱۱۴	۴۰	۶۵	۲۳	۳/۷۱

در مجموع، میانگین کل گویه‌های اقتصادی برابر ۳/۵۵ شده است که چون از متوسط میانگین طیف یعنی ۳ بالاتر شده است بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که بهبود نظام مدیریت روستایی بر توسعه اقتصادی روستاها مؤثر است.

در جدول زیر نتایج حاصل از تحلیل t تک نمونه ای آمده است. در این جدول گویه‌های اقتصادی گروه نمونه با نمره استاندارد ۳ مقایسه شده است. همانگونه که در جدول ۵ مشاهده می‌شود میانگین امتیازات گویه‌های اقتصادی در گروه نمونه به طور معناداری ($p < 0.05$) از نمره معیار ۳ بالاتر بود. بنابراین فرضیه صفر رد می‌شود و درستی فرضیه مقابل اثبات می‌گردد. می‌توان نتیجه گرفت که گویه‌های «برآورد و تنظیم بودجه سالانه دهیاری»، «صدور پروانه کسب»، «تأثیر بهبود مدیریت نوین بر توسعه اقتصادی روستا»، «انواع بیمه های روستایی» و «تهیه طرح ها و پیشنهادات اصلاحی» در بخش اقتصادی با کسب بیشترین امتیازات، نسبت به سایر گویه‌ها از اهمیت بالایی برخوردارند و تأثیرگذاری بیشتری دارند.

جدول ۵. نتایج آزمون t برای گویه‌های اقتصادی

گویه‌های اقتصادی	میانگین	انحراف معیار	t	sig	نتیجه	
					تأیید	رد
اتخاذ تدابیر لازم برای اشتغالزایی	۳,۶۴	۰,۹۶۶	۱۱,۲۰۲	۰,۰۰۰	✓	
دستیابی به سرمایه گذاری دولتی و خصوصی	۳,۴۰	۰,۹۶۹	۶,۹۴۲	۰,۰۰۰	✓	
ایجاد مؤسسات خیریه و صندوق قرض الحسنه	۳,۳	۱,۰۴۲	۴,۸۰۴	۰,۰۰۰	✓	
تنوع بخشی به فعالیتهای اقتصادی	۳,۳۳	۰,۹۷۸	۵,۷۳۴	۰,۰۰۰	✓	
بازار صادرات محصولات کشاورزی و صنعتی	۳,۲۳	۰,۹۷۸	۳,۵۴۸	۰,۰۰۰	✓	
حمایت از کارآفرینان روستایی	۳,۵۴	۱,۰۹۶	۹,۰۴۹	۰,۰۰۰	✓	
معرفی محصولات کشاورزی و صنایع دستی	۳,۴۲	۰,۹۵۲	۷,۴۶۵	۰,۰۰۰	✓	
اصلاح نظام مدیریت واحدهای بهره برداری	۳,۳۵	۱,۰۲۸	۵,۷۴۳	۰,۰۰۰	✓	
ایجاد بازارچه محلی و هفتگی	۳,۳۳	۱,۰۳۱	۵,۴۱۰	۰,۰۰۰	✓	
احداث تأسیسات زیرساختی (آب، برق)	۳,۶۱	۱,۰۴۳	۹,۸۶۳	۰,۰۰۰	✓	
تهیه طرح ها و پیشنهادات اصلاحی	۳,۸۷	۱,۰۱۳	۱۴,۵۴۱	۰,۰۰۰	✓	
تدوین قوانین و مقررات حفظ اراضی کشاورزی	۳,۶۵	۰,۹۷۵	۱۱,۱۳۷	۰,۰۰۰	✓	
تهیه تعرفه عوارض	۳,۶۹	۰,۹۶۴	۱۲,۰۰۱	۰,۰۰۰	✓	

نتیجه تأیید	رد	sig	t	انحراف معیار	میانگین	گویه‌های اقتصادی
✓		۰,۰۰۰	۱۳,۸۹۳	۰,۸۷۸	۳,۷۲	وصول عوارض مصوب قانونی
✓		۰,۰۰۰	۱۹,۴۲۵	۰,۸۶۹	۴,۰۰	برآورد و تنظیم بودجه سالانه دهیاری
✓		۰,۰۰۰	۱۱,۵۶۲	۰,۹۴۶	۳,۶۵	اهدای اعانات و هدایا به نام روستا
✓		۰,۰۰۰	۱۰,۵۲۴	۰,۹۸۵	۳,۶۱	انجام معاملات (خرید فروش، اجاره)
✓		۰,۰۰۰	۱۸,۴۷۷	۰,۹۴۴	۴,۰۴	صدور پروانه کسب
✓		۰,۰۰۰	۲,۸۳۸	۱,۲۰۲	۳,۲۰	نظارت در نصب برجسب قیمت اجناس
✓		۰,۰۰۰	۸,۲۳۹	۱,۰۱۶	۳,۴۹	ارتقای بهره وری عوامل تولید و افزایش درآمد
✓		۰,۰۰۰	۳,۳۹۵	۱,۰۴۹	۳,۲۱	استقرار صنایع کوچک و تبدیلی
✓		۰,۰۰۰	۸,۷۰۸	۰,۹۹۵	۳,۵۱	تقویت زیرساخت های گردشگری
✓		۰,۰۰۰	۶,۶۵۴	۰,۹۸۹	۳,۳۸	حمایت از تولیدکنندگان نوپا و کوچک
✓		۰,۰۰۰	۴,۳۹۹	۱,۰۷۵	۳,۲۸	ایجاد و تقویت نهاد مالی، اعتباری
✓		۰,۰۰۰	۱۴,۸۶۲	۰,۹۵۴	۳,۸۳	انواع بیمه های روستایی
✓		۰,۰۰۰	۸,۶۶۵	۱,۰۴۱	۳,۵۴	جلب سرمایه گذاری بخش خصوصی و دولتی
✓		۰,۰۰۰	۷,۶۳۸	۱,۰۴۵	۳,۴۷	دسترسی به منابع تولید
✓		۰,۰۰۰	۱۲,۲۶۸	۰,۹۹۶	۳,۷۲	ارتباط با جهادکشاورزی
✓		۰,۰۰۰	۹,۵۴۵	۱,۰۲۲	۳,۵۸	تأمین کار برای افراد جویای کار
✓		۰,۰۰۰	۹,۵۴۵	۰,۹۴۷	۳,۶۷	تأثیر کنونی مدیریت روستایی بر توسعه اقتصادی
✓		۰,۰۰۰	۱۵,۱۱۰	۰,۹۸۸	۳,۸۸	تأثیر بهبود مدیریت نوین بر توسعه اقتصادی روستا

همچنین در مجموع، میانگین کل گویه‌های اجتماعی برابر ۳/۷۱ شده است که چون از متوسط میانگین طیف یعنی ۳ بالاتر شده است بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که بهبود نظام مدیریت روستایی بر توسعه اجتماعی- فرهنگی روستاها مؤثر است.

در جدول زیر نتایج حاصل از تحلیل t تک نمونه ای آمده است. در این جدول گویه‌های اجتماعی- فرهنگی گروه نمونه با نمره استاندارد ۳ مقایسه شده است. همانگونه که در جدول ۶ مشاهده می‌شود میانگین امتیازات گویه‌های اجتماعی- فرهنگی در گروه نمونه به طور معناداری ($p < 0/05$) از نمره معیار ۳ بالاتر بود. بنابراین فرضیه صفر رد می‌شود و درستی فرض مقابل اثبات می‌گردد. می‌توان نتیجه گرفت که گویه‌های «همکاری با سازمان ثبت احوال»، «شناخت کمبودهای اجتماعی و ارائه طرح»، «معرفی خانواده‌های بی‌سرپرست به بهزیستی»، «فراهم کردن امکانات فرهنگی، آموزشی و تهیه طرح» در بخش اجتماعی- فرهنگی با کسب بیشترین امتیازات، نسبت به سایر گویه‌ها تأثیرگذاری بیشتری دارند.

جدول ۶. نتایج آزمون t برای گویه‌های اجتماعی - فرهنگی

نتیجه تأیید	رد	sig	t	انحراف معیار	میانگین	گویه‌های اجتماعی
✓		۰,۰۰۰	۱۹,۸۲۲	۰,۸۳۸	۳,۹۹	ایجاد تعامل بین نهادهای دولتی، خصوصی و مردمی
✓		۰,۰۰۰	۲۴,۳۴۱	۰,۸۵	۴,۲۳	همکاری با سازمان ثبت احوال
✓		۰,۰۰۰	۲۰,۶۷۶	۰,۹۰۳	۴,۱۱	شناخت کمبودهای اجتماعی و ارائه طرح
✓		۰,۰۰۰	۲۱,۶۹۲	۰,۸۴۴	۴,۰۹	میزان موفقیت در اجرای مقررات مصوب
✓		۰,۰۰۰	۱۳,۰۷۲	۰,۹۲۵	۳,۷۲	افزایش کیفیت زندگی روستاییان
✓		۰,۰۰۰	۲۳,۰۳۶	۰,۸۲۹	۴,۱۷	همکاری با نیروی انتظامی و ارسال گزارش وقوع جرم
✓		۰,۰۰۰	۱۶,۳۲۸	۰,۹۰۷	۳,۸۷	تسهیل دسترسی مردم به آرد و نان
✓		۰,۰۰۰	۲,۱۷۹	۰,۶۸۲	۴,۲۲	معرفی خانواده های بی سرپرست به بهزیستی
✓		۰,۰۰۰	۶,۰۷۰	۲,۰۱۶	۳,۶۱	تقویت پتانسیل گردشگری و حفظ میراث فرهنگی
✓		۰,۰۰۰	۱۹,۸۹۶	۰,۸۸۷	۴,۰۴	نامگذاری معابر و تأسیسات روستا
✓		۰,۰۰۰	۱۶,۰۰۷	۰,۹۵	۳,۹۰	نگهداری و تسطیح راه ها
✓		۰,۰۰۰	۱۳,۳۳۱	۰,۹۵۸	۳,۷۵	احداث تأسیسات تولید آب، برق، مخابرات
✓		۰,۰۰۰	۱۰,۸۲۳	۰,۹۹۶	۳,۶۴	استفاده از تجربیات بومیان در مدیریت
✓		۰,۰۰۰	۱۳,۲۵۵	۰,۹۶۷	۳,۷۵	تدوین قوانین و مقررات حفظ اراضی کشاورزی
✓		۰,۰۰۰	۱۰,۴۱۶	۰,۹۴۵	۳,۵۸	هماهنگی محیط طبیعی و انسان ساخت
✓		۰,۰۰۰	۷,۰۶۷	۱,۰۰۸	۳,۴۲	تقویت فرهنگ حرفه ای شغلی
✓		۰,۰۰۰	۹,۳۹۲	۰,۹۶۵	۳,۵۳	تشویق روستاییان به فعالیت های فرهنگی
✓		۰,۰۰۰	۵,۲۶۱	۱,۰۲۹	۳,۳۲	شناسایی، معرفی و حمایت از گنجینه های زنده روستایی
✓		۰,۰۰۰	۱۹,۰۹۲	۰,۹۲۶	۴,۰۵	فراهم کردن امکانات فرهنگی، آموزشی و تهیه طرح
✓		۰,۰۰۰	۱۲,۵۴۶	۰,۹۵۵	۳,۷۱	آشنایی با حقوق و قوانین و مسئولیت های دهیاران
✓		۰,۰۰۰	۱۰,۱۹۴	۰,۹۵۲	۳,۵۸	تشویق روستاییان به صنایع دستی و گردشگری
✓		۰,۰۰۰	۲,۶۵۶	۱,۰۴۹	۳,۱۷	بالا بردن سطح دانش علمی روستاییان
✓		۰,۰۰۰	۵,۷۴۲	۱,۰۱۱	۳,۳۴	تقویت ابزار فیزیکی رسانه های جمعی
✓		۰,۰۰۰	۴,۶۵۰	۱,۰۷	۳,۲۹	ایجاد تشکل های مردم نهاد
✓		۰,۰۰۰	۵,۸۰۱	۰,۹۹۹	۳,۳۴	توانمندسازی روستاییان در زمینه فرهنگی، گردشگری و ..
✓		۰,۰۰۰	۴,۸۷۱	۰,۹۹۷	۳,۲۹	بهره برداری از آثار تاریخی و فرهنگی روستا
✓		۰,۰۰۰	۱۴,۹۷۵	۰,۹۱۳	۳,۸۱	تشویق و ترغیب روستاییان جهت رعایت سیاست های دولت
✓		۰,۰۰۰	۹,۶۲۰	۱,۰۱۸	۳,۵۸	جلوگیری از تكدی گری و واداشتن متكدیان به كار
✓		۰,۰۰۰	۸,۳۱۵	۰,۹۶۶	۳,۴۹	تشریک مساعی با سازمان میراث فرهنگی جهت حفظ آثار باستانی
✓		۰,۰۰۰	۱۹,۶۳۴	۰,۸۲۷	۳,۹۶	احداث، اداره و بهره برداری از تأسیسات فرهنگی و ورزشی
✓		۰,۰۰۰	۸,۲۱۲	۰,۹۸۷	۳,۳۸	ایجاد مؤسسات خیریه و مؤسسات فرهنگی
✓		۰,۰۰۰	۱۲,۸۰۹	۰,۸۹۷	۳,۶۸	تأثیر کنونی مدیریت روستایی بر توسعه اجتماعی - فرهنگی
✓		۰,۰۰۰	۱۷,۷۸۷	۰,۸۸۷	۳,۹۴	تأثیر بهبود مدیریت نوین بر توسعه اجتماعی - فرهنگی روستایی

(۵) نتیجه گیری

به منظور سنجش بعد اقتصادی و اجتماعی - فرهنگی، برای محاسبه میزان تأثیرگذاری، باید حاصل جمع امتیازات هر پاسخگو در این گویه ها را به دست آورد. از آنجا که گویه ها در طیف لیکرت طراحی شده اند و دارای پنج گزینه خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و بسیار زیاد می باشند، بنابراین امتیازدهی بر

اساس ضرایب ۱ تا ۵ صورت گرفت (خیلی کم = ۱ امتیاز، کم = ۲ امتیاز، متوسط = ۳ امتیاز، زیاد = ۴ امتیاز و بسیار زیاد = ۵ امتیاز) و در نهایت میانگین کل امتیازات گویه‌ها محاسبه و با میانگین طیف (عدد ۳) مقایسه شد. گویه‌هایی که میانگین امتیازاتشان بیشتر از ۳ شده باشد به عنوان گویه تأثیرگذار در نظر گرفته شدند.

بطور کلی و با توجه به موضوع تحقیق؛ بهبود نظام مدیریت روستائی، موجب توسعه اقتصادی روستاها می‌شود، که با در نظر گرفتن نتایج بدست آمده مطابق جداول فوق، برآورد و تنظیم بودجه سالانه دهیاری، صدور پروانه های کسب، بیمه های روستائی، تهیه طرح‌ها و پیشنهادات اصلاحی از اهمیت بیشتری نسبت به سایر گویه‌ها برخوردار هستند.

همچنین، بهبود نظام مدیریت روستائی، موجبات توسعه اجتماعی - فرهنگی روستاها را فراهم می‌نماید. و مشخص گردید که گویه‌های همکاری با سازمان ثبت احوال، شناخت کمبودهای اجتماعی و فرهنگی و ارائه طرح‌ها، معرفی خانواده های بی سرپرست به نهادهای حمایت، فراهم نمودن امکانات فرهنگی، آموزشی و تهیه طرح های حمایتی بیشترین اهمیت را داشته است.

با توجه به یافته‌های تحقیق حاضر، مدیریت روستائی در ناحیه مرکزی گیلان در بعد اقتصادی و اجتماعی - فرهنگی دارای آسیب‌هایی است. لذا پیشنهادهایی در هر یک از ابعاد توسعه اقتصادی و اجتماعی - فرهنگی به شرح ذیل ارائه می‌شود:

بعد اقتصادی:

- پیش‌بینی اعتبارات و تسهیلات جهت حمایت از کارآفرینی روستائی با توجه به ظرفیت‌های هر یک از روستاها؛
- تهیه و ارایه طرح‌های اولویت‌دار اشتغال‌زا به منظور برخورداری از حمایت‌های دولتی از سوی مدیریت اجرایی و نظارتی روستاها براساس توان‌های هر یک از روستاهای ناحیه؛
- دهیاران ضمن امکان‌سنجی، با توجه به محصولات و خدمات قابل عرضه هر روستا به بازار، نسبت به پیش بینی بازارهای مصرف اقدام نموده و با تشکیل تعاونی‌های کشاورزی، اقدام لازم جهت حضور کشاورزان در بازارهای سایر نواحی را فراهم نمایند؛
- پیگیری‌های لازم از جهاد کشاورزی توسط دهیاری‌ها در زمینه اجرای کامل طرح یکپارچه‌سازی اراضی کشاورزی؛
- فراهم نمودن تمهیدات لازم جهت تشکیل صندوق‌های قرض‌الحسنه روستائی برای حمایت از کسب و کارهای نوپا در روستاها از طریق سیاستگذاران و برنامه ریزان استانی، شهرستانی، بخشی و دهستانی در سطح روستاهای ناحیه مرکزی گیلان؛ و
- فراهم نمودن زمینه ها و شرایط لازم جهت صادرات از طریق مدیران محلی با مساعدت جهاد کشاورزی برای افزایش بهره‌مندی از ظرفیت‌های اقتصادی روستاهای ناحیه نظیر: کشت دوم، کشت توامان برنج و ماهی، پرورش گوشت قورباغه و کرم ورمی کمپوست.

بعد اجتماعی - فرهنگی:

- برگزاری برنامه‌های آموزشی برای شوراهای اسلامی و دهیاران در زمینه آشنایی با وظایف، حقوق و قوانین و مقررات مختلف مرتبط؛

- تزریق اعتبارات لازم جهت توسعه فضاهای فرهنگی و تفریحی در روستاها بصورت اشتراکی از قبیل زمین ورزشی، کتابخانه و ....؛
- برگزاری دوره‌های آموزش اشتغال‌زایی و کارآفرینی روستائی برای روستائیان در سطح ناحیه مرکزی گیلان؛
- برگزاری دوره‌های آموزشی در زمینه خانواده، اعتیاد، طلاق و ... برای خانواده‌های روستائی؛
- اهتمام اعضای شوراهای اسلامی روستایی به عنوان مدیران نظارتی در تصمیم‌گیری‌های شورا نسبت به مشارکت مردم و اهالی و اطلاع‌رسانی و آرایه‌گزارش بصورت مستمر به روستائیان از اقدامات، طرح‌ها و لوايح و سایر موارد و بویژه از طریق نمازهای جماعت؛
- بهره‌گیری دهیاران از ظرفیت جوانان و زنان روستائی به عنوان سفیران فرهنگی روستاها از طریق تشکیل سازمان‌های مردم‌نهاد؛
- اقدام دهیاران و اعضای شوراهای اسلامی به ترویج آداب و رسوم غنی بومی به جوانان و کودکان با برگزاری نشست‌های مختلف؛ و
- بهره‌گیری از ظرفیت ریش‌سفیدان روستا توسط اعضای شورای اسلامی روستاها به منظور فرهنگ‌سازی جلوگیری از خرد شدن اراضی کشاورزی.

۶ منابع

- زنگنه، احمد، کرمی، تاج‌الدین، تلخابی، حمیدرضا، یوسفی، محسن (۱۳۹۹)، تحلیل اثرات عملکرد اقتصادی - اجتماعی روستاها و شهرها بر توسعه منطقه‌ای - مورد: استان مرکزی، فصلنامه علمی پژوهشی اقتصاد فضا و توسعه روستایی، دوره ۹، شماره ۳۳، صص ۱۸۸-۱۶۵.
- رضائی، لاوین، رحمانی، بیژن، شفیعی، ناصر (۱۳۹۹)، نقش مدیریت محلی در ارتقای سرمایه‌های اجتماعی و مشارکت روستائیان در اقتصاد روستایی - مورد: شهرستان بانه، فصلنامه علمی پژوهشی اقتصاد فضا و توسعه روستایی، دوره ۹، شماره ۳۲، صص ۶۴-۴۳.
- امیدپور، فردوس، رحمانی فضلی، عبدالرضا، عزیزپور، فرهاد (۱۳۹۹)، تحلیل عوامل ساختاری مؤثر بر توسعه کارآفرینی مناطق روستایی شهرستان دلفان، فصلنامه علمی پژوهشی اقتصاد فضا و توسعه روستایی، دوره ۹، شماره ۳۱، صص ۴۰-۲۱.
- استعلاجی، علیرضا، (۱۳۹۱)، بررسی الگوی مدیریت روستائی در ایران با تأکید بر مدیریت محلی و مشارکتی دهیاری‌ها، فصلنامه علمی پژوهشی انجمن جغرافیای ایران، سال ۱۰، شماره ۳۲، صص ۲۵۸-۲۳۹.
- افراخته، حسن، (۱۳۸۸)، مدیریت روستائی با تأکید بر ایران، انتشارات گنج هنر.
- امیری، مجتبی، رحمانیان، مجید، غفاری، علی، (۱۳۹۲)، بررسی وضعیت عوامل فرهنگی مؤثر بر مدیریت توسعه پایدار شهر تهران، فصلنامه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت دانشگاه تهران، شماره ۴، صص ۳۸-۱۹.
- آسایش، حسین، استعلاجی، علیرضا، (۱۳۹۴)، اصول و روش‌های برنامه‌ریزی ناحیه‌ای (روش‌ها، مدل‌ها و فنون)، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر ری، چاپ اول.
- بدری، علی، موسوی، عارف، (۱۳۸۸)، مدیریت نوین روستائی. اشتیاق نور، تهران.
- پژویان، جمشید، خداداد کاشی، فرهاد، موسوی، جهرمی، یگانه، (۱۳۸۳)، کلیات علم اقتصاد، انتشارات پیام نور
- حسینی ابری، حسن، (۱۳۸۰)، مدخلی بر جغرافیای روستائی ایران، انتشارات دانشگاه اصفهان، اصفهان.

- حسین زاده دلیر، کریم، (۱۳۹۴)، برنامه‌ریزی ناحیه‌ای، انتشارات سمت، چاپ اول، تهران.
- جمعه پور، محمود، (۱۳۸۷)، مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی: دیدگاه‌ها و روش‌ها، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، چاپ سوم، تهران.
- دشتی، سولماز، منوری، سید مسعود، سبز قبائی، غلامرضا، (۱۳۸۷)، راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار روستائی با استفاده از ارزیابی توان محیط زیست حوضه آبخیز زاخرد، علوم محیطی، دوره ۶، شماره ۲، صص ۷۷-۸۶.
- رضائیان، علی، (۱۳۸۹)، اصول مدیریت، انتشارات سمت، تهران.
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، بدری، سیدعلی، (۱۳۹۱)، بنیان‌های نظریه‌ای الگوی توسعه‌ای روستای نمونه، ناشر: استانداری گیلان، چاپ اول، گیلان.
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، سجاسی‌قیداری، حمداله، عینالی، جمشید، (۱۳۸۶)، نگرشی نو به مدیریت روستائی با تاکید بر نهادهای تاثیرگذار، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۰، شماره ۲، صص ۳۰-۱.
- زمردیان، محمدجعفر، (۱۳۷۰)، اصول و مبانی عمران ناحیه‌ای، انتشارات دانشگاه پیام نور، تهران.
- صیدائی، اسکندر، (۱۳۹۰)، برنامه‌ریزی روستائی در ایران، انتشارات جهاد دانشگاهی اصفهان.
- فتحی، سروش، مطلق، معصومه، (۱۳۸۹)، رویکرد نظری بر توسعه پایدار روستایی مبتنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT)، نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، سال ۲، شماره ۲، صص ۴۷-۶۶.
- فیروزنیا، قدیر، افتخاری، رکن‌الدین، بدری، سیدعلی، (۱۳۸۹)، چشم‌انداز و نظام مدیریت برنامه‌ریزی توسعه کالبدی نواحی روستائی ایران، انتشارات بنیاد مسکن انقلاب اسلامی.
- قدیری معصوم، مجتبی، ریاحی، وحید، (۱۳۸۳)، بررسی محورها و چالش‌های مدیریت روستائی در ایران، پژوهش‌های جغرافیایی، سال ۳۶، شماره ۵۰، صص ۱۹۸-۱۷۷.
- محمدی آشنایی، محمدحسین و محمدی آشنایی، علی و حسنی، الهام، (۱۳۸۷)، پیشنهاد فرآیند تطبیقی ارزیابی و برنامه‌ریزی محیط زیست جهت توسعه پایدار روستائی در ایران، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۱، شماره ۱، صص ۷۷-۱۰۰.
- مشکینی، ابوالفضل، و برهانی، کاظم، و شعبان‌زاده نمینی، رضا، (۱۳۹۲)، تحلیل فضایی سنجش پایدار اجتماعی شهری (مورد مطالعه: مناطق ۲۲گانه شهر تهران)، فصلنامه بین‌المللی انجمن جغرافیای ایران، سال ۱۱، شماره ۳۹، صص ۲۱۱-۱۸۶.
- مهدوی، مسعود، و نجفی کانی، علی اکبر، (۱۳۸۴)، تجربه‌ای دیگر در مدیریت روستاهای ایران (مطالعه موردی: دهیاری‌های آذربایجان غربی)، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی، سال ۳۷، شماره ۵۳، صص ۳۹-۲۱.
- مولائی هاشجین نصرالله، (۱۳۹۷)، درآمدی بر آسیب‌شناسی مدیریت روستائی در ایران، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی، تهران.
- مولائی هاشجین، نصرالله، (۱۳۹۲)، جایگاه مدیریت محلی در برنامه‌ریزی کالبدی سکونتگاه‌های روستایی ایران، انتشارات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور، تهران.
- Brouwer, C. ۲۰۰۴, Sustainable development: Exploring the contradictions Newyork: Methuen, .PP: 47.
- Cranwell, M. R. et al (2005). A model food entrepreneur assistance and education program: the northeast center for food entrepreneururship, Journal of food Science Education, 21, Vol. 4. Pp: 56-65.
- Flora C. B. (2000). Market, state and civil society: creating advocacy action coalitions for rural development. Rural Development News. Vol. 24, No. 2.

- Lipton, M. (1977). Why People Stay Poor, Ch. 13: Price Twist, London: Temple Smith.
- Shakoori, A. (2002). The State and Rural Development in Post-revolutionary Iran, New York: Palgrave.
- UNDP, (2002). Millennium development goals: A compact among nations to end human poverty Overview, P.6. Available on: www.undp.org.
- World Bank (1975). Rural Development, Sector Policy Paper, Washington, DC: World Bank.